

PERO PETRUŠIĆ

POVIJESNI PRIKAZ OSNOVNOG ŠKOLSTVA NA ČERINU

Čerin 2015.

Sadržaj

UVOD.....	4
1. POČECI PISMENOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI	6
2. PISMENOST ZA VRIJEME TURSKE OKUPACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	8
2.1. O uvjetima života djece Hrvata pod osmanlijskom vlašću.....	8
3. ZAČECI I RAZVOJ PISMENOSTI U ŽUPI ČERIN	9
4. POČECI OPISMENJAVANJA I OTVARANJA PRVIH ŠKOLA.....	11
4.1. Počeci opismenjavanja	11
4.2. Otvaranje prvih škola i početak institucionalnog školstva u Hercegovini.....	16
4.2.1. Otvaranje prvih škola u Hercegovini	16
4.2.2. Početak institucionalnog školstva.....	17
4.2.3. Početak institucionalnog školstva u župi Čerin.....	18
5. NARODNA OSNOVA ŠKOLA ČERIN	19
5.1. Prvi učitelji u Osnovnoj školi Čerin	19
5.2. Predmeti koji su se izučavali u prvim razrednicama.....	21
6. ŠKOLSTVO U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI, NDH I SFRJ.....	23
6.1. Školstvo u Kraljevini SHS.....	23
6.2. Školstvo u NDH	23
6.3. Školstvo u poslijeratnoj Jugoslaviji	24
7. USPOSTAVA NOVOG MODERNOG ŠKOLSTVA OD ŠESTORAZREDNOG OBRAZOVANJA DO NOVOG MODERNOG DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA U ŠKOLI ČERIN (OD 1950. DO 2014.).....	25
7.1. Šestorazredna osnovna škola u Čerinu	25
7.2. Osmorazredna škola u Čerinu	27
7.3. Učitelji i nastavnici od 1960.-1984.	28
7.4. Područne škole Osnovne škole Čerin.....	29
7.4.1. Osnovna škola u Blatnici	29
7.4.2. Osnovna škola u Donjem Velikom Ograđeniku	29
7.4.3. Osnovna škola u Donjim Hamzićima	29
8. ŠKOLSTVO NAKON RASPADA JUGOSLAVIJE.....	31
8.1. Samostalna Osnovna škola u Čerinu	31
8.2. Devetorazredna Osnovna škola Čerin	34
8.3. Osnovna glazbena škola Čerin	34
9. ZANIMLJIVOSTI VEZANE ZA ŠKOLU U ČERINU	36

9.1. Nova školska zgrada	36
9.2. Pošumljavanje goleti	36
9.3. Neke zanimljivosti vezane za školu Čerin	37
Izvori i literatura.....	39

UVOD

Intelektualni rad, osobito prenošenje znanja i spoznaja, jedva je zamisliv bez knjige. Ono što nije bilo zapisano, kao da se nije ni dogodilo (lat. Verba volant, scripta manent). Knjiga je po svojoj naravi i namjeni nezaobilazno sredstvo za čuvanje, priopćavanje i širenje ljudske misli i spoznaja. Kao što je pismo omogućilo riječi pobjedu nad vremenom, tako je i knjiga omogućila pobjedu nad prostorom. Onom tko se njome zna služiti, ona otvara vrata prostora i vremena, i čini mu dostupnim bezbrojna dostignuća ljudskog duha: na svojim stranicama nosi intelektualni sadržaj, s lakoćom prelazi iz ruke u ruku, može se po volji prenositi, prepisivati, o umnožavati, a s njom i ljudsko znanje. Knjige su svojevrсни intelektualni dalekozori koji – za razliku od istoimenih astronomskih sprava – približavaju ne samo prostorno udaljene predmete, nego i događaje, ljude, njihove misli, osjećaje, želje i dostignuća ljudskoga duha, čuvajući ih od zaborava i popasti.¹

Škola je važna društvena ustanova odgoja i obrazovanja u čijem je središtu čovjek – učenik. Uspješno i sretno društvo traži izgrađene, ostvarene i uspjezne ljude. Pitanje ljudskog uspjeha oduvijek je otvoreno i odgovori su različiti, individualni, no uspjeh je ponekad neodvojiv od primarne zadaće škole koja sustavno prenosi temeljna ljudska znanja, usmjerava način ljudskog razmišljanja i utječe na izgradnju ljudskih stavova, njihova vrijednosnog sustava.²

Za ovaj rad korištena je ponajviše arhivska građa i dokumentacija koja se čuva u arhivima Osnovne škole Čerin. U ovome radu bit će predloženi podatci o počecima širenja pismenosti na našem prostoru, te prvi pisani dokument koji spominje gradnju škole na prostoru župe. Osim toga nastojalo se istražiti podatke o prvim učiteljima koji su predavali u školi, te predmete koji su se izučavali u prvim razrednicama. Na temelju predloženih podataka može se vidjeti da je škola u Čerinu radila za vrijeme Austrougarske okupacije, Kraljevine Jugoslavije, NDH, SFRJ, Hrvatske republike Herceg Bosne, te danas Federacije Bosne i Hercegovine. Preživjela je mnoge sustave i ratove. Učitelj je kao i učenik mora slušati nadređena politička vodstva, a kada bi iskazao neposluš bio bi smijenjen ili poslan na drugo radno mjesto ili školu.

U njemu će najviše naglasaka posvetiti onima najzaslužnijima, a to su učitelji koji su podučavali nas, naše roditelje i današnju mladež dajući sve od sebe da im djeca do znanja dođu. Ovaj naš krš vrlo malo nam je davao za život. Potrebna nam je bila škola, unatoč učiteljima koji su nam dolazili iz raznih krajeva... Počevši u početku prvo da nam predaju

¹ STJEPAN KRASIĆ, Nastanka i razvoj školstva od antike do srednjeg vijeka, Sveučilište u Zadru, 2012. str. 261.

² ANTE PAVLOVIĆ, Vjerski odgoj i odgojno-obrazovna paradigma suvremene škole, u: Suvremena pitanja, MH, Mostar, 2006., str. 74.

učeni Austrougarski vojnici i časnici, kasnije učitelji koji nam dolaze i Slavonije i drugih krajeva tadašnje kraljevine Jugoslavije. Bilo nam je potrebno učiti, upoznavati i kultivirati ovaj naš krš. Kao što je poznati filozof Aristotel rekao "Kulturni ljudi nadvisuju nekulturne u istoj mjeri u kojoj živi nadvisuju mrtve". Veliku ulogu u tome odigrali su naši svećenici franjevci koji su bili i pokretači učenja: čitanja i pisanja i donosioci kulture u našu župu, osim njih djelovali su i putujući učitelji kojima je narod u hrani, plaćao da im djeca do znanja dođu. Učen i pismen čovjek u početku 20.st bio je veoma cijenjen pa nas i ne mora čuditi kako su ljudi išli jedno u drugih i tražili pismena čovjeka da im pročita pisma od svojih najmilijih koji su odselili trbuhom za kruhom ili od mladih vojnika, očeva koji su krenuli u neizbježan rat koji je harao početkom 20.st.

Prva i jedina franjevačka osnovna škola u Brotnju otvorena je 1867. u Gradnićima, u župnoj kući. Župa u Gradnićima je u to vrijeme pokrivala cijelo područje Brotnja. Od ove župe kasnije su se odvojile župe: Čerin, Međugorje i Čitluk. Tek dolaskom austrougarske uprave na naše prostore počelo je cjelovito i sustavno obrazovanje djece, ito otvaranjem prve državne Komunalne škole u Gradnićima 1879. Ta škola u Gradnićima radila je i ranije kao franjevačka katolička osnovna škola. Sve do 1881. godine nastavu su izvodili franjevci, a od 1881. nastavu su izvodili i svjetovna lica. Druga otvorena škola na području Brotnja bila je u Međugorju, ito školske godine 1902./1903. Nakon toga iduće školske godine otvorena je Osnovna škola u Čitluku 1904./1905, zatim Osnovna škola u Čerinu 1905./1906. Od tada možemo s pravom reći da su škole bile nositelji širenja pismenosti, kulture i nositelji sveukupnog duhovnog i materijalnog napretka u broćanskim selima. Ako bi kronološki poredali razvoj školstva od četverorazrednog pa sve do devetorazrednog obrazovanja možemo ga prikazati ovako: Osnovna škola Čerin je od godine 1905. pa sve do godine 1950 radila kao četverorazredna škola, a od godine 1950./51. uvodi se šestorazredno obrazovanje djece koje traje sve do 1957. godine. Nakon završenog šestorazrednog obrazovanja oni učenici koji su mogli, pohađali su nižu realnu gimnaziju u Čitluku. Od školske 1957./58 uvodi se osmorazredno obrazovanje djece koje traje sve do 2009., a od školske 2009./10 uvodi se novo moderno devetorazredno obrazovanje djece.

1. POČECI PISMENOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

U nas se pismo pojavilo u vrijeme konačnog pokrštavanja Južnih Slavena, naročito Humljana i Neretvana iako je i prije toga bilo nekih načina bilježenja događaja i računanja. To su bili u prvom redu raboši na drvetu ili koži. Prvi spomen o pismu prema M. Vegi kod Južnih Slavena se nalazi u spisu monaha crnorisca Hrabara u Bugarskoj s krajem 9. ili u početkom 10 stoljeća. Hrabar navodi na jednom mjestu u svom spisu: „Prije, pak Slaveni nisu imali slova nego su se crtama i zarezima brojali gatali budući da su bili nekršteni. Pokrstivši se, nastojali su grčkim i rimskim pismom pisati svoje riječi bez ustrojenja.“ Crnorizac Hrabar je naveo da je Konsantin, u redovništvu nazvan Ćiril, pronašao 863. godine pismo glagoljicu koja je imala 38 slova. Pisari su u to doba kao kršćani prevodili evanđelje na slavenski jezik.³

Dugo se glagoljica zadržala u zapadnoj Bosni: u Koluniću kod Bosanskog Petrovca, kod Slatine, sjeverno od starog grada Vrbasa, iz 1471. godine. Nedavno su pronađena dva odlomka glagoljskih molitvenika (brevijara) u franjevačkom samostanu u Livnu i Fojnici, porijeklom iz 14. stoljeća.

U jednom rukopisu u ruskoj Genadijevoj biblioteci glagoljica se zove *kirilovicom*. Ime glagoljica je izvedeno tek u 15 stoljeću od glagola glagoljati, što znači govoriti. Ovaj izraz dolazi u crkvenim knjigama pa je odatle došlo ime slavenskog pisma glagoljica. Odatle potječe i ime popova glagoljaša u Hrvatskoj i Istri. Hrvati nastanjeni izvan dalmatinskih gradova primili su glagoljicu u 9. stoljeću. Izgleda da je ovo bilo upravo u vrijeme vladavine kneza Domagoja 867. godine. U Hrvatskoj i Bosni u 11. stoljeću glagoljica je od obliha slova, kakva su bila u početku, prešla na upotrebu uglastih slova.

Tek krajem 12 stoljeća u Humskoj zemlji glagoljica ustupa mjesto ćirilici (*bosančici*), što se očito vidi ćirilsko-glagoljskom natpisu iz Humca kod Ljubuškog. Nema nikakve sumnje da je do 12. stoljeća Humska zemlja bila područje glagoljsko kao što dokazuje Humačka ploča, nekad postavljena na crkvi sv. Mihajla na Humcu kod Ljubškoga. Već natpis iz Crkvine u Blagaju kod Mostara ima u tekstu sva slova ćirilicom i potječe iz 1193 godine.⁴

Sačuvao se Hvalov ćirilski rukopis iz 1404 godine iz vremena hercega Hrvoja Vrkčića-Hrvatinića. Autor je bio Hval Kristjanin, redovnik crkve bosanske koja je njegovala

³ MARKO VEGO, *Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine*. Skupština Općine Čitluk, 1981. str. 126.

⁴ Isto. str. 127

slavenske spise i pismo. Rukopis je danas u Bolonji u Italiji. Po svojim ukrasima i slikama ovaj rukopis spada u red najznačajnijih bosansko - humskih slavenskih rukopisa.

Dolaskom tiskarskih strojeva prepisivači su malo počinuli. Prva tiskarska slova je izradio Francuz Nikola Žanson koji se nastanio u Veneciji 1470. godine. i postao tiskar. Izlio je glagoljska slova, ali ih nije upotrijebio. Godine 1483. Adrija Torresani je otiskao prvi hrvatski glagoljski misal. Treba još istaknuti da su pisari obitelji Kotromanića i ostalih bosansko- hercegovačkih feudalaca bili vješti glagoljskom i ćirilskom pismu. Ovo se vidi po pisanju na stotine isprava na latinskom i talijanskom jeziku. Pozivali su ta to vješte pisare iz Dalmacije, naročito redovnike. Poslanik vojvode Sandalja Hranića-Kosaće je bio knez Pribislav Pohvalić i vršio sve diplomatske poslove u Dubrovniku i ostalim političkim centrima. Bio je pismen, poznao je odlično ćirilsko pismo i diplomatske formule i način ophođenja s diplomatima. Sinovi herceg Stjepana Vukčić – Kosaće su znali čitati i pisati te su se potpisivali svojom rukom u ispravama i potvrđama. Komornik (blagajnik) i vitez knez Pribislav Vukotić iz Foče je dugo bio u službi obitelji herceg Stjepana, ali je ispred Osmanlija pobjegao u Padovu Italiju 1475. godine. i u njoj razdijelio svoju imovinu crkvi, sinovima i kćerima. U ovoj oporuci spominje neki Misal i pisaca pera. Knezovi i vojvode Radivojevići- Jurjevići-Vlatkovići su znali pisati i čitati dok su njihovi rođaci bili nepismeni iako su se bavili diplomacijom. Ugledni član obitelji Vlatkovića knez Žarko, gospodar Neretvanske krajine, napisao je jedno pismo bosančicom 1499. godine. i naročito naglasio da je pisano slavenskim pismom (scrita in schiao) 1499. godine. Glavni centri pisanja i prepisivanja ranih spisa i knjiga redovito su bili samostani. Redovnici i svećenici u zaleđu Jadrana su pisali glagoljicom i ćirilicom (bosančicom) jer su skoro redovno vršili službu u crkvi na slavenskom jeziku. Ovo se može dokazati nalazima oko 400 srednjovjekovnih ćirilskih i glagoljskih natpisa na stećcima, nišanima, kamenim križevima i na spomen- pločama u crkvenim objektima Bosne i Hercegovine.⁵

⁵ MARKO VEGO , Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine. str. 128. 127.

2. PISMENOST ZA VRIJEME TURSKE OKUPACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Kada govorimo o vremenu osmanlijske okupacije Bosne i Hercegovine (1463.-1878.) nije bilo ozbiljnih pokušaja opismenjavanja puka i življa te zemlje.

U to vrijeme gledalo je se na to da bi se sačuvao goli život. Teška su to vremena bila, preteška i za mnogu današnju mladež nezamisliva. Sačuvano je mnogo registriranih podataka o uvjetima života kršćana u trajanju osmanlijske okupacije u podosta pisanih knjiga povjesničara. Na to ukazuju izvori turskih pismohrana (arhiva) ali i zabilješke biskupa u svojim dnevnicima i izvješćima. Bilo je i dobronamjernih postupaka pojedinih dužnosnika prema kršćanima, ali oni su bili rijetki i nedovoljni. Mnogo je više loših postupaka prema kršćanima bilo je za sve vrijeme okupacije.

Bosanski biskup Franjo Stefanić je pisao 1600. godine da u čitavoj Bosni i Hercegovini nema svjetovnih svećenika nego jedino 13 samostana franjevac. Fratri su držali škole u samostanima i župama gdje su poučavali mladiće u čitanju i pisanju, gramatici i kršćanskoj nauci, i to na latinskom i slavenskom jeziku.⁶

2.1. O uvjetima života djece Hrvata pod osmanlijskom vlašću

Najteži i najgori harača je bio danak u djecu (devširme). U određenim rokovima, katkad i svake pete godine, razasalo bi sultan po cijeloj Carevini haračlije koji su odvajali duševno najzdraviju i najrazvijeniju kršćansku djecu od desete do šesnaeste godine pa ih odvodili u Carigrad, gdje bi ih ponajprije poturčili, a zatim obrazovali za vojnike (janjičare) i druge carske službenike. Mlade djevojke otimali su im materina grčevita zagrljaja i vodili u sultanski ili drugi harem. Haračlije, koji su tu djecu skupljali, išli bi od sela do sela i od varoši do varoši. Svaki je kršćanski domaćin morao pokazati koliko ima djece, a strašne su kazne čekale oca koji bi svoje dijete sakrio. Imućniji očevi su svoju djecu otkupljivali od podmitljivih haračlija velikim svotama zlata, ali je sirotinja morala s tugom i čemerom gledati kako joj Turčin odvodi nadu i potporu.⁷

⁶ MARKO VEGO, *Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine*. str. 190.

⁷ ANTO AUGUSTINOVIĆ, *Povijest katoličke Crkve u Bosni i Hercegovini, a poglavito u Usori i Žepču, Mostar-Žepče*, 1997., str. 25.-26.

3. ZAČECI I RAZVOJ PISMENOSTI U ŽUPI ČERIN

Ovdje ćemo se najviše posvetiti srednjovjekovnim natpisima koji su ostali na nadgrobnim spomenicima diljem župe Čerin i oni su dokaz pismenosti tadašnjih plemića koji su vladali ovim krajem.

Na vrhu brežuljka Čerin stoji natpis sa ćirilskim pismom (bosančicom) koji je urezan na stećak u obliku sanduka. Na sredini gornje površine je izrađen oblik kvadratičnog štita s mačem čiji su rubovi ukrašeni izradama poput savijenog užeta. Natpisi u prijepisu glasi: „A sei (ovdje) leži Radovan (Rakojević). Proklet ko će tućin (tuđin) leć (leći) veće (osim) njegovo pleme“. Iz natpisa se vidi da je obitelj Radovana Rakojevića zabranila ukopavanje drugih ljudi iz nekog drugog plemena, roda.⁸

Očito se razabire da riječ pleme u natpisu označava jednu obitelj i bliske rođake. Ponekad se događalo da se pri ukopu mrtvacu upotrebi tuđi grob, naročito izrađen u kamenu s malterom. Tako je i bilo u doba rimske uprave u našim krajevima.

Po liku štita i mača i šesterokrakih zvijezda vidi se da je Radovan Rakojević bio uistinu niži feudalac jer ovo potvrđuju i jedan povijesni izvor iz Dubrovnika. 14 listopada 1432. godine s napomenom da je Radovan (po zapisu Radoje Rukousić) podanik, čovjek knezova Komlinovića. Prema M. Vego zabuna o prezimenu i imenu je stvarna greška dubrovačkog pisara koji je izričito napomenuo da je Radovan (Radoje) podložnik obitelji knezova Komlinovića odnosno kneza Pavla Komlinovića. Po ovom se vidi da je Radovan Rakojević bio vojnik po zanimanju. Prema tvrdnjama M. Vego zasigurno je Radovan Rakojević iz Čerina umro poslije 14. listopada 1432. godine. Iz zapisa iz Dubrovnika se jasno razabire da su knezovi Komlinovići bili gospodari Čerina ili bar jednog njegovog dijela.⁹

U blizini katoličkog groblja Bakri. Na Visočici postoji veliko srednjovjekovno groblje sa stećcima raznih oblika. Tu je mjesto ukopavanja umrlih članova obitelji Komlinovića. Na jednoj strani kamenog sljemenjaka je urezan ćirilski natpis Ivaniša Komlinovića, a glasi: „A se (ovdje) leži Ivaniš Komlinović.“ Do nadgrobnog spomenika Ivaniša Komlinovića je mali nadgrobni sljemenjak s natpisom Grgura Vukovića. Natpis u prijepisu glasi: „A se (ovdje) leži sin Vukca Vukovića, a na ime Grgur.“ Smještaj Grgurova spomenika uz ostale grobove Komlinovića očito govori da se ovdje radi o Komlinovićima. Nije rijedak slučaj u srednjem

⁸ M. VEGO, *Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine.* str.133., DIJANA KORAĆ, Područje Brotnja (Broćna) u srednjem vijeku, Župa Čerin 150 obljetnica osnutka župe (1864.-2014.), Naša ognjišta, Župni ured Čerin, Tomislavgrad-Čerin 2014. str. 53.

⁹ M. VEGO, *Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine.* str. 133.

vijeku da se članovi jednog roda različito nazivaju: jedan po rodonačelniku, drugi po djedu i treći po ocu. Tada su se rodovi dijeli po kuće i nosili su različita imena.¹⁰

Treći natpis, na sljedećem nadgrobnom kamenom spomeniku, odnosi se na broćanskog kneza Pavla Komlinovića: jedan na stranama lijepog velikog sljemenjaka s kraćim sadržajem, a drugi na postolju od sljemenjaka, velikoj ploči s duljim sadržajem. Prvi, kraći, natpis glasi u prijepisu: „A se (ovdje) leži knez’ Pavao Komlinović na svoji (svojoj) plemenitoj (zemlji) na Prozračcu u dni vojevode Sandal’ (Sandalja).“ U prezimenu Komlinović umjesto slova i u sredini stavljen je glas jat. Zna se da se pod ovim jatom ima razumjeti natpis rođaka Ivaniša Komlinovića, te dulji tekst kenza Pavla Komlinovića, čisto ikavicom.

Dulji natpis glasi „A se (ovdje) leži knez’ Pavao Komlinović na svoji (svojoj) plemenitoj na Prozr(a)čcu u dni vojvode Sandel’ (Sandalja) koji je počteno i virno služšaše. Učr’to’učr’to’na plemenitei (plemenitoj baštini, zemlji). „Iz ovog natpisa se jasno razabire da je knez Pavao Komlinović priznavao vlast vojvode Sandalja i da je bio feudalac, knez Broćna. Interesantna je upotreba starog izraza učrto, urezano dva puta, slično kao u jednom natpisu kneza Mirka u Knešpolju u Mostarskom blatu. Takva upotreba starog glagola učrtati, črtati umjesto glagola usjeći, pobilježiti, postaviti i pisati dolazi prema Marku Vego samo u zapadnoj Hercegovini.¹¹

¹⁰ M. VEGO , Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine. str. 134.

¹¹ M. VEGO , Historija Brotnja od najstarijih vremena do 1878. godine. str. 135.

4. POČECI OPISMENJAVANJA I OTVARANJA PRVIH ŠKOLA

4.1. Počeci opismenjavanja

O prvim školama koje franjevci otvaraju u Hercegovini možemo govoriti tek po osnivanju Hercegovačkog vikarijata koji je osnovan na inicijativu fra Rafe Barišića 1844. godine. No, i prije osnivanja vikarijata imali smo slučajeve da franjevci drže neku vrstu analfabetskih tečajeva. Župnici su u svojim župskim kućama držali tečajeve, odnosno primali pojedince i podučavali ih čitanju i pisanju. Fra Dujo Ostojić piše kako je neki „Andrija Kiš“ *prebjegica iz Hrvatske ili Mađarske u vrime mađarske revolucije došao u Međugorje i tu se nastanio te je učio dicu hrvatski i latinski koji su bili određeni da idu u pratre Franjevce... Šimun Buljan iz Ograđenika je bio putujući učitelj koji je putovao od sela do sela i podučavao u štivanju i pisanju pa i računu... On bi u selu skupio odraslije momke, te ih učio iz bukvara ili biskupovače, drugih knjiga nije bilo.*

Pišući o prilikama i načinu opismenjavanja hrvatskog življa za vrijeme turske uprave u ovim zemljama, Tugomir Alaupović piše: „*Svaki je samostan uzdržavao po nekoliko dječaka te su bili podučavani u čitanju, pisanju i latinskoj slovnici. Stoga se je pazilo, da djeca budu poštena roda, ugledan stasa i oblička, te da nemaju više od 13 godina, osim ako su već vješti bili knjizi.*“ U svom prosvjetarskom radu imali su na raspolaganju neku vrstu bukvara koji je izdao fra Augustin Miletić 1815. tzv. „*Početak slovstva*“. Pisalo se na papiru i tablici od javorovine ili kruškovine, te po rastopljenom vosku.¹²

Jedna karakteristična pojava koja je mnogo značajna za razvoj školstva i pismenosti od sredine 19 stoljeća u nekim hercegovačkim selima je ta da su se pojavili tzv. putujući učitelji koji su po kućama organizirali tečajeve opismenjavanja nepismenog puka i djece. Najstariji od njih, kako smo gore spomenuli, je bio Andrija Kiš zvani Meštar Mađar. On je iz Slavonije ili Mađarske došao u Hercegovinu godine 1840. i tu radio do kraja života. Opismenjivao je puk u Brotnju, Gabeli i Metkoviću. Umro je u Gabeli 1864. godine. Poznato je da su kod Kiša osnove čitanja i pisanja naučila i neka djeca iz Međugorja među njima i Jako Vasilj¹³, koji je postao kasnije i župnik župe Čerin. Osim njih poznato je da je u Brotnju djelovao putujući učitelj Šimun Buljan, iz Ograđenika, koji se prihvatio učenja: čitanja, pisanja i računa naših mladih momaka željnih znanja.¹⁴

¹² ESAD PECO, *Osnovno školstvo u Hercegovini 1878-1918. Za vrijeme Austrougarske vladavine*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1971. str. 42.

¹³ ROBERT JOLIĆ, *Župa Krista Kralja u Čitluku*, Župni ured Čitluk, Naša Ognjišta, Čitluk-Tomislavgrad, 2010., str. 276.

¹⁴ EMIL RASPUDČIĆ I PERO PETRUŠIĆ, *Stotinu i deset godina školstva u Bijakovićima i Međugorju*, Matica hrvatska Čitluk, Bijakovići – Međugorje, 2012., str. 38.

Fra Jako Vasilj i fra Rafo Radoš u župi nakon okupacije Austrougarske monarhije 1878. nastavili su djelo svog učitelja Meštra Mađara i opismenjivali siromašni puk župe Čerin.¹⁵

Nakon objave monografije 150 godina župe Čerin, zahvaljujući prof. dr. Juri Belji u Zagrebačkom studentskom arhivu pronašli smo podatak o najstarijem dokumentu koji je objavljen u župi Čerin, a tiče se i školstva. Objavljen je u Glasu Hercegovca 25. listopada godine 1893. A glasi:

Pišu nam iz Gornjega Brotnja 22. listopada: Ovih dana proputovao je naš kotarski predstojnik g. pl. Draganić našu općinu i primio je molbu ovamošnjih stanovnika radi ustanovljena škole na „Čerinu“ (A i jest velika nužda za istu, pošto u samoj župi čerinskoj u I. razred može se primiti do 70 djece – op- ured). Jur je i mjesto gdje će se škola graditi pronadjeno, a narod će znatnom svotom za gradjevinu dati podtporu. Uzdamo se i mi dakle, da će nam se pružiti prigoda, da izučimo našu djecu...¹⁶

Tek nakon objave ovog članka na gradnju škole se čekalo 7 godina i prva škola se počinje graditi 1900 godine ito uz pomoć župnik fra Jake Vasilj i župljana. To nam dokazuje i članak objavljen u Osvitu iz te godine.

U Osvitu iz 1900 godine u rubrici iz Hrvatskih krajeva Pod naslovom: „Težnja za školom“, stoji ovaj podatak: „*Pišu nam sa puta po Hercegovini: Gospodine uredniče, najbolja utjeha za nas Hrvate je što naš siromašni narod, koji teškim žuljevima zaradjuje svoj kruh, obradjujuć ono komadić zemlje i dajući sdušno, begu begovu, carevu caru, pokazuje sbiljske težnje i nastojanja za školama, u kojima vidi bolju svoju i svoga potomstva sreću. U „Osvitu“ je već bilo u više navrata spomena, kako naši seljaci teže za školama za svoju dječicu, uvidjajući da bez škole nema ni budućnosti, pa se sa mnogih strana baš iz seljačkih krugova izrazila plemenita želja, da nam se osnivaju škole. I u samim gradovima možete vidjeti velik broj seljačke djece, koja iz daljine od dva tri i četeri sata ponukom roditelja i vlastitom voljom dolaze u grad u škole. Nu jedan me je primjer na mome putu osobno iznenadio, a već je i u „Osvitu“ istaknut. Seljaci sela Čerina imaju taku volju za školom, da sve moguće poduzimaju, da im djeca do nauke dođu. Zavaliti je se u prvom redu vriednome župniku, pravom pastiru narodnom vlč.g. fra Jaki Vasiljeviću, koji tu volju svojih župljana ne samo podržaje, nego i samopriegorno svojim trudom i pastirskom ljubavlju podiže. Prošle godine je mnogo djece podučavao pod vedrim nebom, a djeca su pokazala lijep uspjeh, a tako ni ove godine ne sustaju. Čisto je milota vidjeti ovakvu otčinsku ljubav prama povjerenu stadi, krasan primjer, kako župnici valja da shvaćaju svoj uzvišeni zadatak ne samo kao vjerski nego i hrvatski*

¹⁵ ROBERT JOLIĆ, *Župa Krista Kralja u Čitluku*, Župni ured Čitluk, Naša Ognjišta, str. 277.

¹⁶ GLAS HERCEGOVCA, Domaće vesti, broj 74., godina X, Mostar, srieda 25. listopada 1893.

lučonoše. Seljaci su se zauzeli da i školu sagrađe svojim troškom, svojom mukom, pa da onda pokucaju na vrata onih gore, da svrate svoje oko na ovu vruću želju svoga naroda za školom, a u tome im je otac i savjetnik vlč. o fra Jako Vasiljević, koga vodi ljubav za narodnom prosvjetom i boljkom. Ovo je krasan primjer, kako je u našem prostom narodu našla plodna tla misao o prosvjeti, s kojom je skopčano Hrvatsvo i da nam je samo u tome spas. – Valjati će se svakako na ovu liepu pojavu osvrnuti. Dok je ovako težnja u našem narodu, ne treba se bojati, a uz nas je vazda Bog i Hrvati. /U potpisu stoji/ Hrvatski Putnik¹⁷“

Osim toga u Osvitu je izašao još jedan članak kojega je pronašao dr. fra Ivan Ševo, a tiče se otvaranja prve škole na Čerinu što je do sada bila nepoznanica. Zbog tog članka imamo i točan podatak otvaranja, a to je 16. listopada 1905., a objavljen je u Osvitu 25. listopada 1905. O tom događaju pisao je istinski svjedok u potpisu stoji *Učitelj*, pretpostaviti ćemo da je to prvi učitelj Mihić. Članak donosimo u cijelosti:

„Župa čerinska, kojoj pripada 7 sela s ukupnim brojem žitelja od po prilici 3500 duša i to samih rimokatolika, proslavila je u ponedjeljak dne 16. o. mj. slavu otvorenja škole. Sela koja sačinjavaju župu čerinsku, leže u jednom od najljepših i najplodnijih krajeva kršne Hercegovine, zvanom Brotnjo Gornje.

Školu je otvorio mjesni župnik m. p. otac fra Jako Vasiljević i učitelj, komu je Visoka zemaljska vlada ovu školu povjerila. Osim uškolovane mladeži našao se pri otvorenju i liep broj njezinih roditelja, a bilo je dosta i i drugoga svieta, koji je došao otvorenju, hoteći time da pokaže, kako je školu jedva dočekao. Gospodin je župnik sakupljenoj školskoj mladeži i ostalom sabranom općinstvu najprije odslužio sv. misu i zazvao nad mladež Duha svetoga i božji blagoslov, zatim je sa suzom radosnicom u oku upravio na mladež nekoliko jezgrovitih rieči o važnosti i značenju škole za prosvjetu naroda. Razumijemo suze radosnice m. p. oca fra Jake. Svojom neumornošću, zauzetošću i samozatajom stekao je ovaj vriedni sluga božji ljubav i priznanje ne samo kod svoje braće franjevac (usporedi: Spomenica pedesetgodišnjice hercegovačke franjevačke redodržave, str. 103), nego i kod svojih župljana, gdje god je do sada bio župnikom. Koliko ovomu pravomu ocu svojega naroda na srdcu leži sreća i napredak narodni, pokazalo se je i pri osnivanju čerinske škole. Otac fra Jako je kroz više godina sakupljao oko sebe mladež svoje župe, učeći je čitanju i pisanju. Znao je on, da će tim načinom najlakše u narodu svome probuditi želju za budućom školom, koja je njegovom zauzetnom duhu već nekoliko godina bila gotova stvar. Prema onoj sv. pisma: Tražite i naći

¹⁷ OSVIT, Iz Hrvatskih krajeva, 29. rujna 1900. broj 76 godina III.

ćete; išćite i dat će vam se; kucajte i otvorit će vam se – fra Jako je kompetentne oblasti upozorio na potrebu škole u svojoj župi i evo se je njegova vruća želja i ispunila. Hinc illae lacrimae!

Vidom malena, no svojom suštinom veoma znamenita proslava otvorenja naše škole završila se time, što je mjesni učitelj sjetio uškolovanu mladež njezinih dobročinitelja, koji su je upravo krasnom školskom zgradom obdarili i time pružili priliku njoj samoj i svim njezinim nasljednicima, da duševno progledaju. Među ovim dobročiniteljima spomenu učitelj na prvom mjestu Njegovo Veličanstvo našega kralja, zatim Visoko zajedničko Ministarstvo u Beču, Visoku zemaljsku vladu u Sarajevu, veleslavnu okružnu oblast i slavni seosko-kotarski ured u Mostaru; najposlije spomenu dobročinitelje uškolovane mladeži, koji se nalaze u njezinoj sredini, a to su m. p. otac fra Jako Vasiljević i župljani župe čerinske, koji ne požališe ni troška ni truda, samo da njihova djeca dobiju školu. Svim tim svojim dobročiniteljima, reče učitelj, duguje školska mladež neiskazanu zahvalnost i poziva je, neka se tih svojih dobročinitelja vazda spominje i za njihovu sreću i napredak vazda se Bogu moli.

Na pohvalu svima onima, koji su pri gradnji ove škole bilo sborom bilo tvorom učestvovali, neka bude ovim javno istaknuto, da je školska zgrada sagrađena veoma solidno, liepo i ukusno, baš kako ovoj liepoj okolici i odgovara. To priznaje svatko, tko je ovu školsku zgradu razgledao. Svjedoci su i m. p. otci fra Augustin Zubac i fra Nikola Šimović iz Mostara, koji su desivši se ovdje u Čerinu, dne 19. o. mj. školsku zgradu pregledali i o njezinoj se gradnji veoma laskavo izjavili. Za taj dobrostivi posjet budi im i ovim putem izrečena srdačna hvala!

Na koncu neka bude spomenuto, da se je u ovu novootvorenu školu upisalo 65 djaka, a upisalo bi ih se još i mnogo više, da to školske prostorije dopuštaju. Upisani djaci sami su muškarci, jerbo djevojčica nije se za upis ni prijavilo. Roditelji za školu sposobne djece još ne misle na to, da je škola i za žensku djecu potrebna, pa će biti jedna od prvih dužnosti učitelja, koji će na ovoj školi službovati, da malo po malo roditelje i u to upute.

Na ovako sretnu početku kliče učećoj se mladeži i njihovim roditeljima: Vivant, crescant, floreant! Njihov Učitelj. “¹⁸

1. Usp. **OSVIT** GLASILO HRVATA IZ BOSNE I HERCEGOVINE, U Mostaru, u sriedu 25. listopada 1905., GOD. VIII. (1905.), BR. 84.

Zanimljivo je to da su dva povijesna dokumenta onaj iz Glasa Hercegovca (1983) i ovaj u Osvitu (1905) objavljeni na isti datum 25 listopada.

Zanimljiv podatak iz Šematizma Hercegovačke franjevačke provincije iz godine 1903. stoji ovo: „*Tako je u Međugorju (župa), od 1 221 stanovnika znalo čitati 71 ili 3,34%; u Čerinu od 3 284 stanovnika znalo je čitati 196 (5,66%), te u Gradnicima od 5 462 žitelja čitati je znalo 496(9,8%)*”¹⁹, iz ovoga je vidljivo da je najveći broj u Gradnicima jer je prva Osnovna škola započela s radom 1867 u toj župi. Osim toga iz ovoga je vidljivo da je u župi Čerin veći broj onih koji su znalo čitati i pisati nego u župi Međugorje. Tomu možemo zahvaliti fra Jaki Vasilju koji je organizirao analfabetske tečajeve za siromašni puk.

¹⁹ ŠEMATIZAM Hercegovačke franjevačke provincije iz 1903. godine.

4.2.Otvaranje prvih škola i početak institucionalnog školstva u Hercegovini

4.2.1. Otvaranje prvih škola u Hercegovini

Povijesno gledano, u doba turske okupacije nije bilo ozbiljna pokušaja školovanja domaćeg pučanstva jer je s nepismenima lakše vladati. Držeći se takva razmišljanja turski pa i drugi vlastodršci mogli su neuki narod oblikovati kako su željeli, podržavati nepismenost i neznanje u zemlji. Fra Ilija Starčević je podigao prvu školsku zgradu u BiH, u Tolisi kod Orašja još 1823. godine. U toj školi bio je učitelj i nadzornik. Njegovim zalaganjem dostavljena je molba sultanu Muhamedu II. da mu se dopusti podizanje drugih škola. Odgovor nikada nije došao. Smrću fra Ilije nastao je zastoj u prosvjeti. Neuki narod opet je zarobljen vremenom, patrijarhalnim načinom života i brigom za goli opstanak. Još u prvoj polovici 20. st. zabranjivao se polazak djece u školu, osobito ženske djece. Škola je bila nepotrebna „novotarija“ pred poljskim, kućnim ili stočarskim poslovima. Franjevci su u turskom razdoblju otvarali škole po samostanima, ali su one uglavnom bile za redovničke kandidate i manji broj djece koja su stanovala u blizini samostana. Postoje neki podaci o tome kako su franjevci u svojim župnim kućama u Ljubuškom i Mostaru prije 1697. organizirali školsku nastavu za svjetovne mladiće. Međutim, budući da kroz čitavo tursko razdoblje u Hercegovini nije bilo niti jednog franjevačkog samostana, do otvaranje onoga na Čerigaju 1846. godine pučanstvo je uglavnom bilo prepušteno samoukom opismenjavanju ili su ga, tu i tamo, podučavali „putujući učitelji“. Nakon uspostave zasebne franjevačke Kustodije i Apostolskog vikarijata u Hercegovini, sredinom 19. st., otvaraju se pučke i samostanske škole. Zalaganjem biskupa fra Rafe Barišića otvara se prva Narodna Osnovna škola u Mostaru 1852 godine, uz biskupsku rezidenciju na Vukodolu, predgrađe Mostar.

Bilo je i drugih škola po Hercegovini koje su otvorili i vodili franjevci: Fra Petar Kordić otvorio je 1853 godine školu u Gorici, zatim 1860 otvara se škola u Veljacima, a 1866. godine pučke škole u Širokom Brijegu i Županju (danas Tomislavgrad). Godine 1867 otvorene su tri škole ito u Gradničima, Humcu i Posušju sve su to bile vjerske škole i bile su smještene u župnim stanovima. Do 1897 otvorene su još škole u Gabeli i Konjicu.²⁰ Dolaskom Austrougarske monarhije na prostore Bosne i Hercegovine zatekla je ukupno 54 katoličke škole sa 56 učitelja i 2295 učenika.²¹

²⁰ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf. MARIN KAPULAR, Povijesni prikaz Osnovne škole u Čitluku, str.1. (pristup ostvaren 1.3.2014.)

²¹ MITAR PAPIĆ, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme Austrougarske okupacije*, Veselin Masleša, Sarajevo 1972. str.30.

4.2.2. Početak institucionalnog školstva

Austrougarska uprava, po dolasku u BiH, zatekla je opću nepismenost pučanstva i optimistično najavila uvođenje modernog školstva europskog tipa. U isto vrijeme u najavi novog nastavnog programa, poručila da će narod „*podučavati u valjanom obradivanju poljanah svojih i u shodnom gajenju stoke*“²²

Svjesna zadatka Osnovnog školstva ne samo u kulturnom i prosvjetnom preobražaju zemlje, nego i činjenice da to školstvo treba da odigra i važnu ulogu budućih građana Bosne i Hercegovine u duhu lojalnosti i odanosti Habsburškoj monarhiji otpočela je okupacijska vlast na otvaranju Narodnih osnovnih škola. Tadašnja vojna uprava preko zvaničnih novina objavila je oglas o namjeri osnivanja osnovnih škola. Oglas koji je obavljen 12. rujna 1878 dok još nije bila oformljena Zemaljska vlada u Sarajevu, sadrži sljedeće :

„*Školstvo koje je bilo posve zapušteno, ustrojiti će se polag ustanovah koje glede toga u naprednih državah evrpoejskih postoje*“²³ Kada je 1 siječnja 1879. Započela s radom Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine odmah je otpočela akciju otvaranja Narodnih osnovnih škola.²⁴

Zemaljska vlada je već te iste godine 1879. donijela i *Osnovne odredbe za organizaciju narodnih osnovnih škola u Bosni i Hercegovini* kojima je predviđeno, kao i u onome turskom, obavezno osnovno obrazovanje, što u takvim prilikama nije bilo realno ni moguće. Odredila je: „*Želim da se, gdje se i to za ma i u polak može u kotarskim mjestima, gdje ima školske djece, pa i u drugima većim mjestima, osnuju osnovne škole, u kojima će djeca, sposobna za školu, bez razlike vjere primati prvu nastavu u elementarnim predmetima, u čitanju, pisanju i računanju upotrijebivši za to zgodne nastavnike iz vojničkog staleža.*“²⁵

Od 1900. do 1905. Austrougarska monarhija u Hercegovini je planirala otvoriti 35 osnovnih škola. Upravo u sklopu tog projekta u Brotnju su otvorene tri nove škole, ito u Međugorju (1902./1903.), Čitluku (1903./1904.) i Čerinu (1905./1906.).²⁶

²² GRGO MARTIĆ, Izabrana djela, III., Svjetlost, Sarajevo, 1990., str.208.

²³ Bosansko hercegovačke novine, Sarajevo, 12. 9. 1878.

²⁴ VOJISLAV BOGIĆEVIĆ: *Istorija razvitka osnovnih škola u Bosni i Hercegovini od 1463.-1918.* ,Zavod za izdavanje udžbenika BiH, Sarajevo, 1965. str. 146.

²⁵ MARIN KAPUAR – ANTE PAVLOVIĆ, *Župa Studenici u Hercegovini, Obrazovanje i školstvo na području župe, Crkva na kamenu*, Mostar, 2011., str.289.

²⁶ E. RASPUDĆ i P. PETRUŠIĆ, *Stotinu i deset godina školstva u Bijakovcima-Međugorju*, str. 39.

4.2.3. Početak institucionalnog školstva u župi Čerin

Početak institucionalnog školstva u župi Čerin, točno možemo sada i potvrditi da je započelo 16. listopada 1905. jer je tada je bio blagoslov i otvaranje prve škole, taj točan datum nam donosi OSVIT Glasilo Hrvata Bosne i Hercegovine iz 1905 godine.²⁷

U prvoj razrednici koja nažalost nije označena sa prvim datumom i točnim početkom školske godine na Čerinu, pronašli smo ove podatke. U prvi razred godine 1905. upisano je 66 učenika.²⁸ A prvi učitelj bio je Mihić. To smo uspjeli saznati iz ovog podatka, u prvoj razrednici pod rednim brojem 42. upisano je ovo:

*“Ispisao se Pinjuh Ivan rođen 28. 12. 1898. Iz Dragićine... „Na molbu oca Pinjuh Ivan je ispisan pošto je postigao vrlo slab napredak a na njegovo mjesto upisan je Miletić Jozo (r. 10. 2. 1896 iz Velikog Ograđenika) koji je bio hvaspitan.“*²⁹

U potpisu stoji učitelj Mihić, nema imena. Osim tog podatka, također pod rednim brojem 57. u razrednici gdje se nalazi ime: Stojić Pero rođen 22. 12. 1894 iz Velikog Ograđenika stoji ovo:

*„Na molbu očevu ovaj gjak briše pošto je dugotrajnom bolešću veoma oslabio pa mu neće biti moguće pohađati školu“*³⁰

U potpisu stoji Mihić. O učitelju Mihiću drugih podataka nema. Odmah naredne godine za upravitelja i učitelja došao je Jakov Slišković. Naredne godine 1906./1907. od ovih 66 učenika u drugi razred upisano je 52 učenika, a u prvi razred 48 učenika.³¹

²⁷ Vidi: OSVIT Glasilo Hrvata Bosne i Hercegovine , u Mostaru, srieda 25. listopada 1905. God. VIII. (1905), br. 84.

²⁸ Članak kojega potpisuje prvi Učitelj u OSVITU (1905.) govori da je u prvi razred upisano 65 učenika, a u Prvj razrednici koja se čuva u Arhivi OŠ Čerin stoji 66 učenika , vjerojatno je se jedan učenik upisao kasnije stoga je razlika u ovom jednom broju. Osim toga Emil Raspudić u svojoj knjizi: Povijest školstva u Brotnju, nakladnik MH Čitluk , Brotnjo 2004. na str. 65 stoji da je u prvi razred upisano 49 djece. Podatak o ovom broju djece u Školskom arhivu nisam nigdje pronašao.

²⁹ Arhiv Osnovne škole Čerin za 1905. godinu.

³⁰ AOŠČ za 1905.

³¹ AOŠČ za godinu 1906./1907.

5. NARODNA OSNOVA ŠKOLA ČERIN

5.1. Prvi učitelji u Osnovnoj školi Čerin

Učitelj Mihić u Narodnoj Osnovnoj školi Čerin prema razrednici koju je vodio, radio je samo jednu školsku godinu. Već narednu školsku godinu za učitelja dolazi Jakov Slišković.³² Koji kao učitelj i upravitelj te škole ostaje na to mjestu do školske godine 1913./1914. Na njegovo mjesto dolazi bračni par Marija i Stjepan Brodanjec.³³ Nakon dvoje supružnika koji ostaju do godine 1917. na njihovo mjesto dolazi učitelj i upravitelj Jakov Barbarić. Zanimljiv podatak je da te godine 1917. polovica djece prekrižena i piše da su odselila u Slavoniju. To su zasigurno djeca koja je fra Didak Buntić poveo u Slavoniju, kada su bile godine gladi u našem kraju.

U razrednici za godinu 1917. stoji ovaj podatak: „*Nastava je otpočela 1. oktobra. U oktobru je bila učiteljica Brodanjec, a učiteljica Barbarić otpočela je s nastavom 21. novembra. Prvi mjesec nije ništa ocjenjivano te su svi učenici neocijenjeni*“.

Ovaj podatak govori o učiteljici Mariji Barbarić koja dolazi na mjesto bračnog para Brodanjec, a njezin muža Jakov Barbarić pola godine nakon toga dolazi na mjesto upravitelja te škole.³⁴ Drugih podataka o učiteljici Barbarić u školskom arhivu nije pronađeno.

Školske godine 1922./1923. nalazimo potpisanu razrednicu ponovnog upravitelja i učitelja Jakova Sliškovića.³⁵ Uz njega za učiteljicu školske godine 1927./1928. spominje se Edi Irma Hallama³⁶, koja je vjerojatno kasnije naslijedila Jakova Sliškovića. U razrednici od godine 1931./1932. stoji da je učitelj Volarić, a upraviteljica škole je Edita Hallama.³⁷

Od godine 1932. do 19. listopada 1933. upravitelj škole i učitelj je bio Ivan Volarić, a nakon njega dolazi Koviljka Ćorović.³⁸

Godine 1935./1936. spominje si upravitelj i učitelj Državne mješovite Osnovne škole u Čerinu Antun Radoš. Osim njega u razrednom katalogu Državne mješovite Osnovne škole u Čerinu spominje se i Pražetina Marijana kao učiteljica.³⁹

Od godine 1936. pa do početka Drugog svjetskog rata izmjenjivali su se ovi učitelji: Bono i Ružica Grgić, Antun Radoš i Čišić Umica.

Od školske 1940/41. pa sve do 1944. godine u školi je radila i Šima Barbarić (r. Šunjić).⁴⁰

³² AOŠČ. za godinu 1906.

³³ AOŠČ za godinu 1913./1914.

³⁴ AOŠČ za godinu 1917.

³⁵ AOŠČ za 1922./1923.

³⁶ AOŠČ za 1926./1927.

³⁷ AOŠČ za 1931./1932.

³⁸ AOŠČ za 1932./1933.

³⁹ AOŠČ za 1935./1936.

⁴⁰ AOŠČ od 1936. do 1940.

Redoslijed prvih učitelja od godine 1905.-1944.

Tabela br. 1.

<i>Godina</i>	<i>Ime i prezime upravitelja</i>	<i>Ime i prezime učitelja</i>
1905.-1906.	Mihić	Mihić
1906. – 1913.	Jakov Slišković	Jakov Slišković
1913.-1917.	Stjepan Brodanjec	Marija Brodanjec
1917.-1921.	Jakov Barbarić	Jakov Barbarić Marija Barbarić
1921.-1926.	Jakov Slišković	Jakov Slišković
1927.-1932.	Edita Irma Hallama	Edita Irma Hallama Ivan Volarić
1933.	Ivan Volarić	Ivan Volarić
1933.-1934.	Koviljka Čorović	Koviljka Čorović
1935.-1936.	Antun Radoš	Antun Radoš Marijana Pražetina Ružica Grgić
1936.-1940.	Bono Grgić	Ružica Grgić Čišić Umica (1937.) Anton Radoš
1940.-1944.	Šima Barbarić (r. Šunjić)	Šima Barbarić

*Izvor*⁴¹

⁴¹ AOŠČ od 1905.-1944.

5.2. Predmeti koji su se izučavali u prvim razrednicama

Školski imenici i razrednice pokazuju, da su brojna djeca, i kada bi pošla u školu, svoje školovanje napuštala već nakon prvog razreda, i nije ih mnogo završavalo sva četiri razreda. Zakon o obveznoj osnovnoj školi nalagao je pohađanje osnovne škole, ali je donio i odredbu po kojoj djeca, čiji su domovi udaljeni više od 4 km od škole, nisu obvezna pohađati školu. Obvezna školska dob za osnovnu školu u početku je bila od navršenih 6 do 12 godina. Kasnije se djeca upisuju sa 7 godina, da bi se Zakonom o obveznoj nastavi (1911.) muškoj djeci s navršenih 11 i ženskoj djeci s navršenih 10 godina onemogućio upis u prvi razred osnovne škole. Vlada je u prvih 20 godina stalno isticala obvezu pohađanja osnovne škole, a u njoj su tome pomogli svećenici koji su narodu stalno govorili o važnosti obrazovanja za njihov napredak. U osnovnim školama polazak djece nije bio masovan ni redovit. Vrlo malo ženske djece pohađalo je školu. Nastavni plan i program često se mijenjao. Tako je onaj iz 1880. god., uz „maternji jezik“ odnosno „bosansko-zemaljski“ jezik, propisao vjeronauk, lijepo pisanje, zemljopis, povijest, prirodne nauke, geometriju, pjevanje, gimnastiku, zemljoradnju i privredu, ženski ručni rad i njemački jezik. Od 1891. godine nastavni plan se ujednačava u svim državnim školama.⁴²

Predmeti koju su se izučavali:

1. Vjeronauk
2. Jezikoslovna nastava (čitanje, gramatika, usmeno i pismeno izražavanje misli)
3. Stvarna obuka i to (zemljopis, povijest, prirodopis)
4. Računarstvo
5. Krasopis
6. Geometrijsko oblikoslovlje i crtanje
7. Gospodarstvo
8. Ručni rad
9. Pjevanje
10. Gimnastika
11. Njemački jezik

Osim ovih predmeta uz njih i stoji ćudoredno vladanje i marljivost, koji su se ocjenjivali. Učenici nisu ocjenjivani u početku iz svih predmeta, nego su imali ocjene iz: ćudorednog vladanja, marljivosti, vjeronauka, jezikoslovne nastave (čitanje i usmeno i pismeno

⁴² M. KAPULAR – A. PAVLOVIĆ, *Župa Studenici u Hercegovini, Obrazovanje i školstvo na području župe*, str.290.

izražavanje misli), stvarna obuka i to (prirodopis) i računarstvo.⁴³ Za vrijeme Austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine upotrebljavali su se udžbenici koji su naručivani iz Zagreba. Ubrzo nakon toga javila se potreba za izdavanjem i udžbenika u Bosni i Hercegovini. Osim ovih udžbenika koji su tiskani u Sarajevu, u Mostaru je prije i za vrijeme Austrougarske monarhije tiskan određen broj knjiga za osnovnu školu, koju su uglavnom pisali franjevci.⁴⁴ Koncem školske 1906./07. godine u Bosni i Hercegovini bilo je 379 osnovnih škola, ito 259 općih, 109 vjerskih i 11 privatnih. Ukupno bilo je 34.887. učenika. Austrougarske vlasti nekoliko su puta donosile i mijenjale nastavni plan i program za Osnovne škole. Godine 1907. utvrđena je „*Organizacija narodnih osnovnih škola u BiH*“ koja je odredila maksimalne i minimalne planove koji su se razlikovali u sadržaju i opsegu broja sati sljedećih predmeta: vjeronauk, jezikoslovlje, račun, zemljopis i povijest, prirodne nauke, krasopis, geometrijsko oblikovanje i crtanje, gospodarstvo, pjevanje i gimnastika.⁴⁵

⁴³ AOŠČ za 1905.

⁴⁴ EMIL RASPUDIĆ, *Povijest školstva u Brotnju*, Matica hrvatska Čitluk, 2004., str. 74.

⁴⁵ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf, str.6.

6. ŠKOLSTVO U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI, NDH I SFRJ

6.1. Školstvo u Kraljevini SHS

Godine 1918., nakon sloma Austrougarske Monarhije osniva se Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. U Beogradu se 1. prosinca 1918. proglašava ujedinjenje i stvara se nova Kraljevnina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) s kraljem Petrom I. kao monarhom. Novina su u školama njegove slike na zidu umjesto slike cara Franje Josipa, grb i zastava nove države te školski zakoni, pravilnici, knjige, dnevnici, planovi, programi koji sada dolaze iz Beograda.⁴⁶ Nova je vlast tada u Hercegovini zatekla 93 državne osnovne škole sa 161 učiteljem, tri škole časnih sestara (Mostar, Bijelo Polje i Ljubuški) i 23 srpske škole koje nisu radile od 1914. godine. Austrija je za gotovo 40 godina izgradila 71 školu.⁴⁷

U razdoblju od 1929 do 1934. kralj Aleksandar Karađorđević proglašava diktaturu, a Kraljevinu SHS preimenuje u Kraljevinu Jugoslaviju. Naše škole su došle pod upravu Primorske banovine kojoj je sjedište bilo u Splitu. Predmeti koji su se izučavali bili su: nauka o vjeri i moralu, srpsko-hrvatski jezik, početna stvarna nastava, zemljopis, historija Srba, Hrvata i Slovenaca, račun s geometrijskim oblicima, poznavanje prirode, crtanje, lijepo pisanje, ručni rad muški i ženski, pjevanje i gimnastika i dječje igre. Učitelji su dekretom, kao državni činovnici, raspoređeni po školama, a prije toga su morali polagati zakletvu koja glasi: *Ja _____ učitelj, zaklinjem se jedinom Bogu da ću Kralju Petru II. I Otadžbini biti vjeran, da će se u radu pridržavati zemaljskih zakona i naredba, da ću sve dužnosti svoga zvanja savjesno i točno vršiti i prosvjetne i državne interese zastupati i braniti. Tako mi Bog pomogao!*⁴⁸

6.2. Školstvo u NDH

Nakon što je uspostavljena nova vlast Nezavisna Država Hrvatska koja je osnovana 10. travnja 1941.⁴⁹ u školama se primjenjuju novi zakoni, planovi, pravilnici, programi, dnevnici, udžbenici, pedagoška dokumentacija. Slike Kralja Petra Karađorđevića zamjenjuje se slikom Ante Pavelića. U ratnim godinama od 1940. do 1944. u školi Čerin radila je Šima Barbarić (r. Šunjić), a godine 1944./45. na njeno mjesto dolazi bračni par Krunoslav i Marija Kaćunko. Predmeti koji su se izučavali u NDH bili su: *vjeronauk, hrvatski jezik, računarstvo, zavičajna*

⁴⁶ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf. str.6.

⁴⁷ PAVLE KOZOMORA, *Osnovna nastava u Hercegovini nekada i sada, Mostar i Hercegovina*, Glasnik jugoslavenskog profesorskog društva, Beograd, 1937.,str. 975.

⁴⁸ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf. str.6.

⁴⁹ http://hr.wikipedia.org/wiki/Nezavisna_Država_Hrvatska. (pristup ostvaren 1.3.2014.)

*obuka, zemljopis, poviest, poznavanje prirode, gospodarstvo i kućanstvo, risanje, liepo pisanje, pjevanje, tjelovježba i ženski ručni rad.*⁵⁰

6.3. Školstvo u poslijeratnoj Jugoslaviji

Dolaskom komunista na vlast 1945. sve škole su dobile dopis od „*Sreskog narodnog odbora iz Mostara*“ da svi učitelji dostave u pisanom obliku sve što su radili za vrijeme rata, a oni koji su završili učiteljsku školu „*za vrijeme okupacije imaju polagati dopunske ispite iz srpsko-hrvatskog jezika i istorije s naročitim obzirom na narodno-oslobodilačku borbu.*“ Mnogo učitelja izgubilo je tada radna mjesta ili su dekretom raspoređeni u druge škole.⁵¹

Ponovno nastupa mijenjanje dokumentacije, dolaze novi zakoni, planovi, pravilnici, programi, udžbenici, pedagoška dokumentacija. Nastupa novi školski sustav. Slika „Poglavnika“ zamijenjena je slikom „Maršala“. Školovanje postaje obvezno. U godinama nakon rata 1945. pa sve do uspostave šestorazredne škole u Čerinu radili su ovi učitelji: Krunoslav i Marija Kaćunko, Jelena Krstić i Vlado Bošković.

⁵⁰ AOŠČ, za godinu 1944./45.

⁵¹ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf, str.7.

7. USPOSTAVA NOVOG MODERNOG ŠKOLSTVA OD ŠESTORAZREDNOG OBRAZOVANJA DO NOVOG MODERNOG DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA U ŠKOLI ČERIN (OD 1950. DO 2014.)

7.1. Šestorazredna osnovna škola u Čerinu

Od školske godine 1950./1951. u OŠ Čerin uvodi se šestorazredno školovanje djece koja je kao takvo radilo sve do školske 1957./1958. U šestorazrednoj školi predavali su ovi učitelji: Kruno Ružić, H. Zebak, B. Nolić, A. Dutur, Stipe Vukasović, Milan Vukićević, Zdravko Petković, Miroslav Šunjić, Vilibald Lovrić, Đuro Jovanović, Ismet Krpo, Jelena Soldo, Slavko Zovko, Milan Đurić, Elza Kovač, Ivan Kovač, Ahmet Milović, Jagoda Milović, Lidika Dizdar, Ivan Kožul, Đuro Jovanović, Vehbija Šefić i Štefica Pavlović.⁵²

Nakon završene šestorazredne škole učenici su mogli pohađati Državnu nižu realnu gimnaziju u Čitluku, koja je otpočela s radom godine 1950.⁵³, a bila je smještena u franjevačkom samostanu u Čitluku kojeg su komunisti oduzeli.⁵⁴

Pregled brojnosti djece u šestorazrednoj školi od 1950.do 1957.

Tabela br. 2

Brojno stanje djece u šestorazrednoj školi od godine 1950.-1957.

Školska godina	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Sveukupno
1950./1951.	55	?	99	90	50	-	-
1951./1952.	65	64	97	91	31	25	373

⁵² AOŠČ od godine 1950. - 1956.

⁵³ EMIL RASPUDIĆ, *Niža realna gimnazija Čitluk, u povodu 60. obljetnice ustanovljena, 1950.-2010. Kratke napomene o školstvu u Brotnju*, Matice hrvatska ogranak u Čitluku, Brotnjo, rujan 2010.

⁵⁴ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf, str.8.

1952./1953.	53	57	59	84	?	6	259?
1953./1954.	48	51	75	47	39	?	260?
1954./1955.	83	35	75	58	42	16	309
1955./1956.	63	57	33	54	45	17	269
1956./1957.	51	47	57	34	53	32	274

Izvor za tabelu školski ljetopis (Sv.1.)⁵⁵

⁵⁵ Nije bilo moguće odgonetnuti u školskom arhivu za svaku godinu brojnost učenika jer je pojedini dio nestao iz Školske arhive. Na tome mjestu gdje nema podatka o brojnom stanju učenika stoji ?.

7.2. Osmorazredna škola u Čerinu

Od školske godine 1957/58. u OŠ Čerin uvedeno je osmorazredno školovanje djece. Prvi ravnatelj osmorazredne škole bio je Slavko Zovko, u čijem je mandatu otvorena ta škola.

Kao upravitelj šestorazredne škole postaje i prvim ravnateljem osmorazredne škole. Nakon njega naredne godine za ravnatelja je došao Marko Soldo koji je na tom mjestu ostao godinu dana. Naredne godine 1959. ponovno za ravnatelja dolazi Slavko Zovko koji ostaje na tome mjestu do godine 1964. Prva tajnica bila je Selma Šefić, po struci učiteljica koja je predavala u nastavi i obavljala poslove tajnika. Školske 1957./58. u prvi sedmi razred bilo je upisano 30 učenika, od njih 30 završilo je 26., a 4 učenika su napustila školu. Razrednik prvog sedmog razreda bio je Suad Serdarević. Zbog nedostatka stručnog kadra u predmetnoj nastavi predavali su i neki učitelji. Od učitelja i nastavnika prvih godina u osmorazrednoj školi predavali su: Štefica Pavlović, Jelena Soldo, Slavko Zovko, Marko Soldo, Vehbija Šefić, Mate Petrušić, Suad Serdarević, Jozo Zelić, Anka Šebetić, Vera Budimir, Kata Radišić, Ivan Kožul, Ružica Baraban, Ilija Pehar, Amira Begić, Emila Gosta, Ivan Primorac, Ante Kandija, Karlo Komadina, Ivan Brkić, Dane Vidić, Smilja Vujadinović, Pavica Primorac, Anica Buconjić, Marica Šajin, Zvonko Šajin, Ivanka Buconjić, Zdravko Adamčik, Zlata Šimović, Ivan Kapular, Zora Kapular.⁵⁶ Godine 1984. osnovna škola Čerin prestaje samostalno postojati, a razlog tome je ušteda. Preustroj škole uslijedio je 21. svibnja 1984. kad je konstituirana nova radna organizacija (RO) pod nazivom: **Radna organizacija Osnovnog obrazovanja i vaspitanja Osnovna škola „Ivan Krndelj“ Čitluk**. Osim središnje škole u Čitluku, ta RO je imala dvije osmorazredne škole Čerin i Bijakoviće.⁵⁷ Od godine 1984. do 1994. sva pedagoška dokumentacija i Školski ljetopis vođeni su u Osnovnoj školi Ivan Krndelj u Čitluku.

Tabela br. 3

Ravnatelji osmorazredne škole od njezina osnutka 1957. do 1984.

<i>Godina početka i završetka mandata</i>	<i>Ime i prezime ravnatelja</i>
1957.-1958.	Slavko Zovko
1958.-1959.	Marko Soldo
1959.-1964.	Slavko Zovko
1964.-1972.	Zvonko Šajin

⁵⁶ AOŠČ od 1957. do 1965.

⁵⁷ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf.str.9.

1972.-1973.	Ivan Kapular
1973-1974.	Ivan Kordić
1974-1978.	Ivan Kapular
1978.-1981.	Mate Prskalo
1981.-1984.	Božo Ljubić

Izvor⁵⁸

7.3. Učitelji i nastavnici od 1960.-1984.

Nastavnici koji su predavali u OŠ Čerin:

Učitelji: Ivan Kapular, Mate Petrušić, Zlata Šimović, Jelavić, Srećko Jelavić, Mirjan Šajin, Silvija Šajin, Eriki Ivanišević-Dornes, Ljilja Vasilj, Vinka Miletić, Zdravka Odak, Dragan Sušac, Ivan Kordić, Vinka Šarac, Mara Prusina,

Predmetni nastavnici: Stanka Milić, Ferdinando Zovko, Jasminka Bajramović, Zora Markotić, Nikola Kvesić, Ivo Bukvić, Krešo Granić, Pero Lončar, Krešo Herceg, Ana Barabrić, Davor Pelegrini, Mira Odak, Branko Zelenika, Ibrišim Hrnjčević, Velimir Pinjuh, Zdravka Martinac,

Administrativno osoblje: Vesna Prskalo, Dragan Sušac,

Spremačice i domari: Ilka Milićević, Iva Radišić, Milica Radišić, Veronika Radišić, Mate Pinjuh, Mara Vučić, Miroslava Barbarić, Luca Zovko, Tomislav Martinac,

⁵⁸ AOŠČ od godine 1957.-1984.

7.4. Područne škole Osnovne škole Čerin

7.4.1. Osnovna škola u Blatnici

Prva osnovna škola u Blatnici otvorena je u privatnoj kući Boška i Šćepe Sušca (Andrijina), ito u Gornjoj Blatnici. Škola je započela s radom školske 1937./1938. i u ovoj privatnoj kući radila je sve do 1951. godine, kada je preseljena u Donju Blatnicu, gdje je napravljena državna osnovna škola, s dvije učionice, četrnjom i stanom za učitelja. Prvi učitelj u ovoj školi bio je Ivan Sušac rodom iz Trebižeta.⁵⁹

Tijekom prvih godina u školi u Gornjoj Blatnici izmjenjivali su se ovi učitelji: Koviljka Milićević, Miroslav Ivanković, Angela Uzelac i Melvida Geljo. U sadašnjoj školi u Donjoj Blatnici, od godine 1950. pa sve do 1960. izmjenjivali su se ovi učitelji: Ljiljana Topić, Muraveta Madžić, Emilija Džeba, Salih Kolundžija, Marija Pehar, Slavko Milićević, Žarko Milićević, Šefika Čišić, Stipe Vukasović, Đulsa Drače, Olga Pehar, Cvitan Zadro, Štefica Ostojić, Vehbija Šefić, Danica Pehar, Selma Šefić, Ivan Kapular, Zorica Kapular.⁶⁰

7.4.2. Osnovna škola u Donjem Velikom Ograđeniku

Osnovna škola u Donjem Velikom Ograđeniku započela je s radom godine 1948., ito u kući Ivana Muse, a sadašnja školska zgrada napravljena je godine 1954.⁶¹ Prvi učitelji u ovoj školi bili su: Sekulić, Novak⁶², i Ilija Kvesić. Od godine 1950. pa sve do 1960. u Donjem Velikom Ograđeniku izmjenjivali su se ovi učitelji: Angelina Grubešić, Ivanka Martinović, Marija Jović, Milena Božić, Ismet Krpo, Dobrila Gačić i Šerifa Krpo.⁶³

7.4.3. Osnovna škola u Donjim Hamzićima

Osnovna škola u Donjim Hamzićima otvorena je godine 1959. Prva učiteljica je bila Anka Škobić.⁶⁴ Prve godine ovu školu je pohađalo 46 učenika. (Od toga u prvi razred išlo je 22, a u drugi 24. učenika.)⁶⁵ Od godine 1959. pa sve do njezina zatvaranja 1983. u ovoj školi radili su ovi učitelji: Tomo Hrkać, Danica Tolj, Mara Duvnjak i Ruža Prusina, a poslužiteljica je bila Dragica Prusina.⁶⁶

⁵⁹ E. RASPUDČ, *Povijest školstva u Brotnju*, str 115.

⁶⁰ AOŠČ, *Školski ljetopis* (sv. 1.).

⁶¹ E. RASPUDČ, *Povijest školstva u Brotnju*, 133.

⁶² U školskom arhivu zbog nedostupnosti podataka nema imena ovih učitelja.

⁶³ AOŠČ, *Školski ljetopis* (sv. 1.).

⁶⁴ E. RASPUDIĆ, *Povijest školstva u Brotnju*, str. 136.

⁶⁵ AOŠČ, *Školski ljetopis* (sv.1.).

⁶⁶ AOŠČ od 1959.-1983.

Ova školska zgrada je zatvorena 1983. godine zbog manjka djece. U školskom ljetopisu stoji ovaj podatak: „OOUR-a Osnovne škole Čerin ima u svom sastavu dvije područne škole ito: Ograđenik i Blatnicu, dok je područna škola u Hamzićima zbog malog broja učenika privremeno zatvorena, to je provedeno na sjednici Zbora radnih ljudi održanoj 22. 8. 1983. godine. Brojno stanje učenika u odnosu na prethodnu godinu je u opadanju.“⁶⁷.

Ovdje donosimo pregled brojnog stanja učenika od početka školske godine 1959/1960. pa sve do njezinog zatvaranja 1983.:⁶⁸

Školska godina Učenika

1959/1960.	46
1960./1961.	78
1961./1962.	76
1962./1963.	77
1963./1964.	68
1964./1965.	65
1965./1966.	66
1966./1967.	66
1967./1968.	63
1968./1969.	54
1969./1970.	60
1970./1971.	-
1971./1972.	57
1972./1973.	63
1973./1974.	59
1974./1975.	53
1975./1976.	43
1976./1977 .	38
1977./1978.	39
1978./1979.	34
1979./1980.	34
1980/1981.	30
1981./1982.	25
1982./1983.	22

⁶⁷ AOŠČ, *Školski ljetopis* (sv.1) za god. 1983./1984.

⁶⁸ AOŠČ od 1959.-1983.

8. ŠKOLSTVO NAKON RASPADA JUGOSLAVIJE

Nakon raspada SFRJ i nastupa demokratskih promjena 1991. godine nastupila reorganizacija školske mreže prema kojoj se osniva jedinstvena škola u čijem su sastavu bile i dvije osmorazredne škole u Čerinu i Bijakovićima s pripadajućim četverorazrednim školama. Tu su odluku prihvatili i zastupnici u Općinskom vijeću 26. travnja 1991. Isti je prijedlog prihvaćen i na sjednici Zbora radnih ljudi 23. svibnja 1991. Na istoj je sjednici donesena i odluka da se škola ubuduće zove Osnovna škola fra Didak Buntić.⁶⁹

8.1. Samostalna Osnovna škola u Čerinu

U prvom ljetopisu Osnovne škole fra Didak Buntić u Čitluku školske godine 1993./94. stoji ovaj podatak: „Zbog velikog broja učenika i neadekvatne organizacije školske mreže na području općine Čitluk pokrenuta je inicijativa za samostalno odvajanje škola Čerina i Međugorja-Bijakovića, tako da će u sljedećim školskim godinama ući kako samostalne škole.“⁷⁰ Od godine 1994. Osnovna škola Čerin postaje samostalna sa područnim odjelima Blatnicom i Donjim Velikim Ograđenikom. Od te godine pa sve do 2014. u školi su radili ovi djelatnici (neki od ovih navedenih djelatnika još uvijek rade u OŠ Čerin):

Učitelji: Jadranka Pinjuh, Nada Vrančić, Ines Gagro, Mira Blažević, Mate Prskalo, Anka Marinčić, Zdravka Martinac, Pavica Primorac, Milena Stojić, Filomena Šarac, Anica Sivrić, Katica Čilić, Mladenka Korać, Dubravka Soldo, Bojka Vučić, Ivana Pervan –Lukić, Mira Sivrić, Zdenka Pinjuh, Dijana Šimović, Ana Cvitanović, Hermelina Korać, Lucijana Odak, Marija Šarac, Danijela Lesko, Josipa Prusina, Kristina Petrušić, Vinka Sušac, Ivanka Volarić, Ana Glamuzina, Ivana Pervan, Ilijana Petrina, Marijana Sušac, Marijana Ostojić, Dragana Doko, Željana Šarac, Kristina Lesko, Ana Sušac, Jelena Milićević, Dijana Sušac.

Predmetni nastavnici: Mirko Kovačić, Iva Šimović, Jozo Miletić, Ivo Pejdo, Mate Rešetar, Tomislav Vrančić, Zdenko Dodig, Davor Glamuzina, Vinka Zovko, Fra Ante Leko, Fra Rade Dragičević, fra Marko Dragičević, s. Nevenka Babić, s. Matilda Parlain, Željko Andačić, Ivana Matijević, Dijana Korać, Anela Pehar, Marija Glamuzina, Tea Sušac, Ružica Ćorić, Silvana Smoljan, Goran Milićević, Anita Rešetar, Mario Ostojić, Anita Aralo, Davorka Kožul, Stojka Rešetar, Anica Kovačić, Draženka Tole, Zrinko Buljan, Robert Borovac, Dalibor Pehar, s. Marina Ivanković, Fra Mate Dragičević, Zdenka Korać, Marija Kolobarić, s.

⁶⁹ http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf. str. 10.

⁷⁰ Arhiv Osnovne škole fra Didak Buntić u Čitluku, *Školski ljetopis* (sv. 1)

Iva Bešlić, Anica Martinac, fra Drago Škrobo, Fra Mladen Rozić, S. Veronika Kvesić, Zdravka Pavičić, Stjepan Pehar, Štefa Grgić, Marijana Kolak, Fra Ivan Lendeka, Pero Petrušić, Nikola Lesko, Angela Brnadić, Marin Raspudić, Milkica Primorac, Lidija Jovanović, Koviljka Gagro, Nataša Pehar, Fra Ignacije Arelić, Daniela Dugandžić, Mirjana Pinjuh, Ivona Pehar, Mate Kačunić, Tanja Nakić, Ivana Čuljak, Ivana Miloš, Anita Planinić, Martina Bevanda, Ivana Mitar, Ivana Sušac, fra Tihomir Bazina, Andrijana Ivanković, Jelena Majić, Antonija Korać, Petar Penava, Ilijana Bulić, Ernesto Markota, Humija Dubljević i Martina Beus.

Školski pedagozi: Kristina Alilović, Iva Lovrić i Marija Pehar.

Administrativno osoblje: Silvana Pinjuh, Marija Radišić, Mirjana Stojić, Marijana Skoko, Franimir Pervan.

Spremačice i domari: Anđa Alilović, Bojka Milićević, Mara Vučić, Dragica Gagro, Dragica Prusina, Anka Pinjuh, Gordana Petrina, Veselka Pinjuh, Tomislav Martinac, Vlado Prusina, Ljilja Prusina, Slava Aralo, Damir Pinjuh, Antonio Rešetar, Mira Prusina, Sofija Aralo i Željka Mišić.

Ravnatelji koji su djelovali u OŠ Čerin od 1994. pa sve do danas su: Ferdinand Zovko (1994.-2003.); Mate Rešetar (2003.-2013.); Koviljka Gagro (2012.-2013.) i Pero Petrušić (2013.-).⁷¹

Tabela br.4

Pregled brojnosti djece u osmorazrednoj školi od 1994. do 2009.

<i>Školska godina</i>	<i>I.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.</i>	<i>VIII.</i>	<i>Sveukupno</i>
1994./1995.	43	51	63	65	31	20	13	23	309
1995./1996.	63	42	51	62	38	27	19	12	314
1996./1997.	63	61	41	48	29	35	25	17	319
1997./1998.	59	63	62	42	22	29	35	25	337
1998./1999.	77	61	64	61	23	22	30	35	373
1999./2000.	50	77	61	63	37	23	23	30	364
2000./2001.	57	51	78	62	50	34	24	22	378
2001./2002.	81	58	52	78	51	51	36	24	431
2002./2003.	69	82	58	51	72	51	51	37	471
2003./2004.	78	68	81	56	37	72	51	51	494
2004./2005.	80	76	67	81	46	36	72	50	508

⁷¹ AOŠČ od 1994.-2014.

2005./2006.	68	81	76	67	63	46	35	71	507
2006./2007.	65	68	81	76	49	63	46	35	483
2007./2008.	57	64	68	81	67	49	63	46	495
2008./2009.	60	58	63	68	61	67	48	63	488

Izvor⁷²

⁷² AOŠČ od 1994.-2009.

8.2. Devetorazredna Osnovna škola Čerin

Školske godine 2009./10. u OŠ Čerin uvodi se devetorazredno osnovno obrazovanje. U prvu razred upisano je samo 18 učenika, od toga 8 muške i 10 ženske djece, prve učiteljice koje su započele raditi po devetogodišnjem planu i programu u Osnovnoj školi Čerin su Mladenka Korać i Vinka Sušac.⁷³

Tabela br.5

Pregled brojnosti djece od početka devetorazrednog obrazovanja 2009. uz djecu koja polaze po sada već starom programu osmorazrednu školu od 2009. do 2014.

Školska godina	I./9	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Sveukupno
2009./2010.	18	44	60	58	63	57	60	67	47	474
	I./9	II./9	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
2010./2011.	59	19	44	60	58	52	57	60	67	476
	I./9	II./9	III./9	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
2011./2012.	63	60	19	44	60	47	51	56	60	460
	I./9	II./9	III./9	IV./9	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
2012./2013.	59	63	61	19	44	41	47	52	56	442
	I./9	II./9	III./9	IV./9	V./9	V.	VI.	VII.	VIII.	
2013./2014.	53	59	63	61	19	37	41	47	51	431

Izvor⁷⁴

8.3. Osnovna glazbena škola Čerin

Na inicijativu mr. sc. Ferdinanda Zovke godine 1994. u OŠ Čerinu osniva se glazbeni odjel pri Osnovnoj školi Čerin. Nastava glazbenog odjela započela je 28. rujna 1994. ito po planu i programu iz Republike Hrvatske. Učenici koji su se upisivali u glazbenu školu mogli su birati između ovih instrumenata: klavir, gitara, flauta, violina i violončelo. Od tada pa sve do danas ni jedna proslava, obljetnica, promocija, bilo kakav kulturni događaj nije prošao bez nastupa učenika glazbene škole Čerin, danas OGŠ Brotnjo.

Nastavnici koji su predavali u glazbenom odjelu su: Vera Ćorić, Irida Oršulić Vlaho, Jozefina Musa, Ljiljana Crnjac, Emilija Meglič – Kajan, Josip Zubac, Dubravka Zelenika, Marija Grabovac, Sonja Vilov, Hrvoje Milićević, Željko Vlaho, Marko Begić, Živko Ključec, Neno Munitić, Paulina Loose, Slađana Knežević, Alen Kajan, Paula Pastor, Mira Kvartuč,

⁷³ AOŠČ za 2009./2010.

⁷⁴ AOŠČ od 2009.-2014.

Katarina Petrušić, Silvija Dugandžić, Marija Radišić, Davorka Dugandžić, Ivan Vinković, Jure Sušac, Anamarija Šarac, Vinka Zovko i Željko Mandarić.⁷⁵

Od tada pa sve do danas održani su mnogi koncerti naših mladih glazbenih talenata.

Odlukom Općinskog vijeća u travnju 2009. osnovana je Glazbena škola Brotnjo s područnim odijelima u Bijakovićima i Čerinu. Od tada glazbeni odjel ne pripada više Osnovnoj školi Čerin, nego Osnovnoj glazbenoj školi Brotnjo sa sjedištem u Čitluku. Prvi ravnatelj Osnovne glazbene škole Brotnjo je Jure Sušac, prof.⁷⁶

⁷⁵ AOŠČ od 1994.-2009.

⁷⁶ AOŠČ za godinu 2009.

9. ZANIMLJIVOSTI VEZANE ZA ŠKOLU U ČERINU

9.1. Nova školska zgrada

Nastava u novoj školskoj zgradi započela je godine 1974. do tada kao škola je služio dom u Čerinu (današnja tvornica). U školskom ljetopisu prilikom useljenja u novu zgradu nalazimo ovaj podatak: *„Dolaskom u novu prostoriju uvjeti za rad su poboljšani, jer je školske zgrada nova, također namještaj. Na početku školske godine rad se odvijao u tri smjene, ito do prvog polugodišta zbog nedostatka nastavnika. Od polugodišta nastava se odvijala u dvije smjene. Za sve predmete postojali su predmetni nastavnici, higijenski uvjeti kao i uvjeti za rad u odnosu na staru školsku zgradu daleko su povoljniji. U ovoj školskoj nastavnoj godini popunjen je sav nastavni kadar. U novoj školskoj zgradi postoje kabineti matematike-fizike, historije-geografije, kemije-biologije, razredne nastave, biblioteka i muzički kabinet. Određene prostorije u školskoj zgradi koje su predviđene za kuhinju, laboratorij, zbog povećanja broja odjeljenja pretvorene su u učionice jer zgrada posjeduje osam učionica, a da bi se nastava mogla izvoditi u jednoj smjeni bilo je potrebno deset prostorija s napomenom da će u naredne dvije školske godine broj odjeljenja porasti u jednoj smjeni na dvanaest odjeljenja pa će biti potrebno ponovno uvesti rad u tri smjene. U ovoj školskoj godini izvršena je nabavka određenog broja knjiga za učeničku lektiru dok ostalih učila skoro ništa nije nabavljeno.*⁷⁷ Školsko igralište bilo je dovršeno 16. travnja 1977.⁷⁸

Od tada pa sve do danas školska zgrada je više puta oličena, obnavljana novim školskim namještajem, te nastavnim sredstvima i pomagalicama. Prije svega zahvaljujući donacijama Vlade Republike Hrvatske, te Općini Čitluk i dobrim ljudima, donatorima koji pomažu ovu ustanovu.

9.2. Pošumljavanje goleti

Listajući školski ljetopis nalazimo jedan zanimljiv podatak, naime sedamdesetih i osamdesetih godina u našoj župi bilo je organizirano pošumljavanje goleti. Mnogi današnji borovi razasuti po cijeloj župi su posadili učenici škole u Čerinu. Upravo godine 1976. kako stoji u školskom ljetopisu učenici naše škole u mjesecu veljači i ožujku u svoje slobodno vrijeme učestvovali u akciji pošumljavanja goleti sa borovom šumom. Zasadili su 4000

⁷⁷ AOŠČ, Školski ljetopis (sv.1)

⁷⁸ AOŠČ za godinu 1977.

sadnica u selima oko Čerina i Čalića. Drugo organizirano pošumljavanje od strane učenika bilo je godine 1978. u mjesecu prosincu, u toj akciji zasadili su 11 000 različitih sadnica na obližnjem području Gornjih Hamzića. Nakon toga pristupilo je se pošumljavanju u Blatnici godine 1979. u mjesecu studenom gdje su učenici od 5. do 8. razreda zasadili preko 10 000 sadnica i zaradili 3 miliona dinara, te novce su upotrijebili za pomoć školi. Dana 23. studenoga 1981. bilo je organizirano pošumljavanje goleti u Donjim Hamzićima. Zasadili su preko 5 000 sadnica. Dana 15. ožujka 1983. godine organizirana je jednodnevna akcija pošumljavanja goleti na terenu Gornjih Hamzića i učenici su za taj dan posadili 5000 sadnica i zaradili taj dan 25 000 dinara. Zараđeni novac su utrošili za učeničke ekskurzije.⁷⁹

Osim pošumljavanja goleti učenici OŠ Čerin sudjelovali su i u drugim raznim akcijama kao što je berbe grožđa, zatim berba plodova drače i kadulje. U školskom ljetopisu stoji ovaj podatak: *Dana 7, 8. i 9. listopada 1979. održana je akcija berbe grožđa na Trtlama gdje su učestvovali učenici sedmih i osmih razreda. U toj akciji učenici su zaradili preko 2 miliona dinara za ekskurziju.* Osim branja grožđa učenici su sudjelovali i u branju plodova drače preko 1100 kg, zatim u berbi kadulje gdje su ubrali preko 900 kg. Sveukupno učenici su u ovoj akciji zaradili oko 450 000 dinara.⁸⁰ Na ovaj način možemo vidjeti kako je bivša država pomagala učenike i nagrađivala ih za zaslužen poduhvat i sudjelovanje u raznim akcijama.

9.3. Neke zanimljivosti vezane za školu Čerin

Prilikom dolaska u nove prostorije sadašnje škole na Čerinu mnogo toga je se moglo organizirati, kako vannastavne aktivnosti tako i mnoga druga kulturološka događanja. Ovdje ćemo navesti samo neke najznačajnije iz školskog ljetopisa:

Dana 29. travnja 1976. za učenike škole i njihove roditelje organiziran je koncert narodne pjesme. Učestvovali su pjevači RTV Sarajevo.

Školske godine 1975./76 izašao je i prvi list Osnovne škole Čerin pod nazivom „Glas krša“.

Značajno je bilo i snimanje dokumentarne emisije pod nazivom „Znanje i imanje“ godine 1976. u područnoj školi u Blatnici gdje su sudjelovali naši učenici.

Dana 20. svibnja 1978. u okviru proslave: „Dana škole“ u našoj školi je gostovao Simfonijski orkestar iz Mostar koji je učestvovao u programu kojega su pripremili naši učenici.

⁷⁹ AOŠČ, Školski ljetopis (sv.1).

⁸⁰ AOŠČ, Školski ljetopis, (sv.1).

Godine 1979. u mjesecu prosincu školu u Čerinu je posjetila novinarska ekipa sa RTV Sarajevo i snimila emisiju u okviru obrazovnog programa. Ta emisija je emitirana na programu TV Sarajevo 14. prosinca u 18.15 sati.

Također godine 1996. u našoj školi gostovala novinarska ekipa sa HRT Zagreb i snimila emisiju u školi pod nazivom „Škola na kamenu“ gdje su sudjelovali mladi glazbeni talenti, učenici naše škole.

Dana 24. rujan 1998. u Osnovnoj školi Čerin otvoren je kabinet informatike.

Godine 1999. prilikom proslave 5 godina osnivanje glazbenog odjela u OŠ Čerinu gostovala je mezzosopranistica Dubravka Šeparović, te izvele duet sa ravnateljem Zovkom. Mnogi uglednici i gospodarstvenici tadašnjeg društva prisustvovali su tom događaju.⁸¹

Značajno je spomenuti da škola na Čerinu ima dugu tradiciju obilježavanja Dana kruha i Zahvale za plodove zemlje, Majčinog dana, te razne proslave, priredbe i koncerte za djecu prigodom Božića, Uskrsa, početka i kraja školske godine. Osim toga, pred samu korizmu, dan prije čiste srijede, svake godine održava se Maškarafest koje organizira Vijeće učenika u suradnji s nastavnicima, gdje učenici u tzv *“Igrama bez granica”* odmjeravaju svoju snagu. Sve to pripremaju učenici na svojim sekcijama zajedno sa svojim voditeljima, nastavnicima ove škole. Škola ima i svoju Internet stranicu na kojoj se mogu pratiti sve važne aktivnosti i napredovanja ove ustanove.

⁸¹ AOŠČ, Školski ljetopis (sv.1).

Izvori i literatura

Neobjavljeni izvori:

- Arhiv Osnovne škole Čerin od 1905-2014.
- Arhiv Osnovne škole Čitluk od 1903.-1994.
- Školski ljetopis Osnovne škole Čerin svezak 1., 1972.-2014.
- Školski ljetopis Osnovne škole fra Didak Buntić Čitluk svezak 1.

Objavljeni izvori:

- OSVIT, *Iz Hrvatskih krajeva*, 29. rujna 1900. broj 76 godina III.
- ŠEMATIZAM Hercegovačke franjevačke provincije iz 1903. godine.
- Bosansko hercegovačke novine, Sarajevo, 12. 9. 1878.

Literatura:

- ESAD PECO, *Osnovno školstvo u Hercegovini 1878-1918. Za vrijeme Austrougarske vladavine*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1971.
- ROBERT JOLIĆ, *Župa Krista Kralja u Čitluku*, Župni ured Čitluk, Naša Ognjišta, Čitluk-Tomislavgrad, 2010.
- EMIL RASPUDĆ i PERO PETRUŠIĆ, *Stotinu i deset godina školstva u Bijakovićima i Međugorju*, Matica hrvatska Čitluk, Bijakovići – Međugorje 2012.
- MITAR PAPIĆ, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme Austrougarske okupacije*, Veselin Masleša, Sarajevo 1972.
- GRGO MARTIĆ, *Izabrana djela*, III., Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- VOJSLAV BOGIĆEVIĆ: *Istorija razvitka osnovnih škola u Bosni i Hercegovini od 1463.-1918*. Zavod za izdavanje udžbenika BiH, Sarajevo, 1965.
- MARIN KAPULAR – ANTE PAVLOVIĆ, *Župa Studenici u Hercegovini, Obrazovanje i školstvo na području župe*, Crkva na kamenu, Mostar, 2011.
- PAVLE KOZOMORA, *Osnovna nastava u Hercegovini nekada i sada*, Mostar i Hercegovina, Glasnik jugoslavenskog profesorskog društva, Beograd, 1937.
- EMIL RASPUDIĆ, *Povijest školstva u Brotnju*, Matica hrvatska Čitluk, 2004.
- Niža realna gimnazija Čitluk, u povodu 60. obljetnice ustanovljena, 1950.-2010., Matice hrvatska ogranak u Čitluku, Brotnjo, rujan 2010.

Internet stranica:

- http://oscitluk.com/Povijest_osnovne_skole_Citluk.pdf. MARIN KAPULAR, Povijesni prikaz Osnovne škole u Čitluku.
- http://hr.wikipedia.org/wiki/Nezavisna_Država_Hrvatska

